

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکزی
دانشکده اقتصاد و حسابداری

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش : علوم اقتصادی

عنوان :

تأثیر نامیزانی نرخ ارز بر متغیرهای کلان اقتصادی

استاد راهنما : دکتر فرزین اربابی

استاد مشاور : دکتر تیمور محمدی

پژوهشگر : امین حاتمی

تابستان 1392

به نام خدا

منشور اخلاق پژوهش

با یاری از خداوند سبحان و اعتقاد به اینکه عالم محضر خداوند است و همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش پژوهش و نظر به اهمیت جایگاه و دانشگاه در اعتلای فرهنگ و تمدن بشری ما دانشجویان و اعضای هیات علمی واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می گردیم. اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تخطی نکنیم:

- 1- اصل برائت: التزام به برائت جویی از هرگونه رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضوع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به شائب های غیر علمی می پالایند.
- 2- اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از هر گونه جانب داری غیر علمی و حفاظت از اموال تجهیزات و منابع در اختیار.
- 3- اصل ترویج: تعهد به رواج دانش و اشاعه نتایج تحقیقات و انتقال آنبه همکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- 4- اصل احترام: تعهد به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب نقد و خودداری از هرگونه حرمت شکنی.
- 5- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهیدگان (انسان حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.
- 6- اصل راز داری: تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد سازمان ها و کشورهای و کلیه افراد و نهادهای مرتبط با تحقیق.
- 7- اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از هر گونه پنهان سازی حقیقت.
- 8- اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه همکاران پژوهش.
- 9- اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.

امضاء پژوهشگر:

تقدیم به :

تقدیم به مادر و پدر فداکارم

که در طول مدت تحصیل به من قوت قلب بخشیدند

تشکر و قدردانی :

تخت حمد و سپاس بیکران خداوند عالم را که توفیق انجام این تحقیق را بر من ارزانی داشت و سپس قدردانی از

فرزاهگانی که قدم به قدم بار بهنایی های ارزشمندشان مرا مورد لطف و منت خود قرار دادند:

سپاس فراوان از استاد ارجمند جناب آقای دکتر فرزین اربابی، راهنمای محترم ما با نامه که دانسته تاور، بنمودهای بی دریغ

ایشان رو شکر مکارش این نوشته شد.

نویسنده ی پایان نامه بر خود فرض می داند از استاد گران قدر و فاضل جناب آقای دکتر تیمور محمدی که با صبر و حوصله ی

فراوان و دقت و نکته سنجی های بی دریغ مشاوره این رساله را بر عهده داشته است، شکر نماید که اگر سه صدر ایشان نبود

انجام این کار میسر نمی شد.

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب **امین حاتمی** دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی

900748641 در رشته علوم اقتصادی که در تاریخ 92/6/5

از پایان نامه خود تحت عنوان : تأثیر نامیزانی نرخ ارز بر متغیرهای کلان اقتصادی

با کسب نمره 19/75 و درجه عالی دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

- 1- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه ، کتاب ، مقاله و...) استفاده نموده ام ، مطابق ضوابط و رویه های موجود ، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.
- 2- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح ، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
- 3- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل ، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب ، ثبت اختراع و از این پایان نامه داشته باشم ، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
- 4- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود ، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی : **امین حاتمی**

تاریخ و امضاء

بسمه تعالی

در تاریخ: 92/6/5

دانشجوی کارشناسی ارشد آقای امین حاتمی از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره 19/75 بحروف نوزده و هفتاد و پنج صدم و با درجه عالی مورد تصویب قرار گرفت .

امضاء استاد راهنما:

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول: کلیات طرح
1	1-1 بیان مسئله
4	2-1 اهمیت موضوع تحقیق و انگیزش انتخاب آن
5	3-1 اهداف تحقیق
6	4-1 سوالات یا فرضیه های تحقیق
6	5-1 مدل تحقیق
7	6-1 تعریف عملیاتی متغیرها و واژه های کلیدی
9	7-1 روش تحقیق
9	8-1 جامعه آماری و حجم نمونه
10	9-1 روش گردآوری اطلاعات
10	10-1 روش تجزیه و تحلیل اطلاعات
10	11-1 مباحث فصول آینده
	فصل دوم: مطالعات نظری
	مقدمه
13	1-2 مبانی نظری
13	1-1-2 مفاهیم نرخ ارز
14	1-1-2-1 نرخ اسمی ارز
15	1-1-2-2 نرخ موثر ارز
16	1-1-2-3 نرخ واقعی ارز
19	1-1-2-4 نرخ واقعی تعادلی ارز
20	1-1-2-4-1 رابطه مبادله و سیاست تجاری
22	1-1-2-4-2 مخارج مصرفی دولت
23	1-1-2-4-3 سهم سرمایه گذاری
23	1-1-2-4-4 نرخ رشد تولید ناخالص حقیقی داخلی
24	1-1-2-4-5 جریان سرمایه به داخل
25	1-1-2-4-6 ذخایر بانک مرکزی
25	1-1-2-4-7 انبساط پولی
26	1-1-2-4-8 سیاست های نرخ ارز
28	1-1-2-5 نامیزانی نرخ ارز (انحراف نرخ واقعی ارز)
29	1-1-2-6 روش برآورد نرخ واقعی ارز
30	1-1-2-6-1 نظریه برابری قدرت خرید نسبی
30	1-1-2-6-2 نرخ ارز واقعی تعادلی اساسی
33	1-1-2-6-3 روش برآورد نامیزانی نرخ واقعی ارز
34	1-2 تاثیر نامیزانی نرخ ارز بر شاخص های عملکرد کلان اقتصادی
35	1-2-1 بررسی تغییرات نرخ ارز بر تولید
40	1-2-2 الگوی نظری رابطه بین نامیزانی نرخ ارز واقعی و رشد اقتصادی
42	1-2-3 بررسی تغییرات نرخ ارز بر تورم
47	1-2-4 الگوی نظری رابطه بین نامیزانی نرخ ارز واقعی و شاخص تورم
50	1-2-5 بررسی تغییرات نرخ ارز بر حساب تراز پرداخت ها
54	1-2-6 الگوی نظری رابطه بین نامیزانی نرخ ارز واقعی و تراز پرداخت ها
55	1-2-3 شیوه های مقابله با انحراف واقعی ارز
55	1-2-3-1 سیاست تضعیف خارجی ارزش پول داخلی
56	1-2-3-2 اثر ایجاد کاهش در مخارج
56	1-2-3-3 اثر ایجاد چرخش در مخارج

57	4-3-1-2 افزایش قیمت کالاهای واسطه‌ای.....
57	4-1-2 کارائی سیاستهای مقابله با انحراف نرخ واقعی ارز.....
57	1-4-1-2 اصلاح نرخ سود بانکها.....
58	2-4-1-2 سیاست مالیاتی.....
58	3-4-1-2 تصحیح ساختار بودجه دولت کاهش کسری بودجه.....
59	4-4-1-2 سیاست مقررات زدائی.....
60	5-4-1-2 کاهش اعمال تصدی دولت.....
60	6-4-1-2 سیاست مشارکت مردم در امور اقتصادی.....
60	7-4-1-2 استراتژی صنعتی.....
61	8-4-1-2 استراتژی توسعه صادرات.....
62	9-4-1-2 سیاستهای بازرگانی خارجی.....
62	2-2 پیشینه تحقیق.....
62	1-2-2 تحقیقات در داخل ایران.....
64	2-2-2 تحقیقات در خارج ایران.....
67	نتیجه گیری

فصل سوم : تحولات ارزی، تولید، تورم، تراز پرداخت ها در ایران

68	مقدمه
68	1-3 سیاست های ارزی و نوسانات نرخ ارز در ایران.....
68	1-1-3 دوران قبل از انقلاب.....
69	2-1-3 دوران بعد از انقلاب.....
69	1-2-1-3 برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (1372- 1368).....
70	2-2-1-3 برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (1376- 1372).....
72	3-2-1-3 برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (1383- 1379).....
73	4-2-1-3 برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (1388- 1384).....
73	2-3 بررسی روند تولید ناخالص داخلی در ایران و رابطه آن با مسائل ارزی.....
74	1-2-3 روند تولید ناخالص داخلی در اقتصاد ایران.....
75	2-2-3 رابطه تولید ناخالص داخلی با مسائل ارزی.....
77	3-3 تورم در ایران و رابطه آن با مسائل ارزی.....
77	1-3-3 وضعیت تورم در قبل از انقلاب.....
78	2-3-3 وضعیت تورم بعد از انقلاب.....
81	3-3-3 رابطه تورم با مسائل ارزی.....
84	4-3 تراز پرداخت ها و رابطه آن با مسائل ارزی.....
85	1-4-3 سیر تحولات تجاری و تراز پرداخت های ایران.....
85	2-4-3 وضعیت بازرگانی خارجی و تراز پرداخت های کشور در سال های قبل از انقلاب.....
85	3-4-3 وضعیت صادرات و واردات و تراز پرداخت های کشور در سال های بعد از انقلاب.....
87	نتیجه گیری

فصل چهارم : تجزیه و تحلیل یافته های تحقیق

91	مقدمه
91	1-4 هم انباشتگی.....
92	1-1-4 روش های تک معادله ای.....
92	2-1-4 روش دو مرحله ای انگل گرنجر.....
94	3-1-4 تخمین cointegrating regression.....
95	2-4 معرفی روش محاسبه انحراف نرخ واقعی ارز و تصریح و برآورد نامیزانی نرخ واقعی ارز.....
97	1-2-4 آزمون ریشه واحد متغیرها.....
98	2-2-4 تصریح و برآورد مدل نامیزانی نرخ واقعی ارز و آزمون های هم انباشتگی.....
100	3-2-4 آسب شناسی باقیمانده ها.....
100	1-3-2-4 correlogram Q-statistics.....
100	2-3-2-4 correlogram-squared residuals.....
101	4-2-4 نتایج برآورد.....

102	3-4 معرفی مدل تورم و برآورد اثر انحراف نرخ واقعی ارز بر این شاخص.....
103	1-3-4 آزمون ریشه واحد متغیرها.....
103	2-3-4 تصریح و برآورد مدل تورم و آزمون های هم انباشتگی.....
105	3-3-4 آسبب شناسی باقیمانده ها.....
105	1-3-3-4 correlogram Q-statistics.....
105	2-3-3-4 correlogram-squared residuals.....
106	4-3-4 نتایج برآورد.....
107	4-4 تصریح و برآورد مدل تولید(رشد اقتصادی) و برآورد اثر انحراف نرخ واقعی ارز بر این شاخص.....
107	1-4-4 آزمون ریشه واحد متغیرها.....
108	2-4-4 تصریح و برآورد مدل تولید(رشد اقتصادی) و آزمون های هم انباشتگی.....
110	3-4-4 آسبب شناسی باقیمانده ها.....
110	1-3-4-4 correlogram Q-statistics.....
110	2-3-4-4 correlogram-squared residuals.....
111	4-4-4 نتایج برآورد مدل رشد اقتصادی.....
112	5-4 تصریح و برآورد الگوی تراز پرداخت ها.....
113	1-5-4 آزمون ریشه واحد متغیرها.....
114	2-5-4 تصریح و برآورد الگوی ترازپرداخت ها و آزمون های هم انباشتگی.....
116	3-5-4 آسبب شناسی باقیمانده ها.....
116	1-3-5-4 correlogram Q-statistics.....
116	2-3-5-4 correlogram-squared residuals.....
117	4-5-4 نتایج برآورد الگوی تراز پرداخت ها.....
118	نتیجه گیری

فصل پنجم : نتیجه گیری و پیشنهادات

120	مقدمه
120	1-5 خلاصه بحث.....
122	2-5 آزمون فرضیه های تحقیق.....
123	3-5 پیشنهادات.....

فهرست منابع

128	پیوست ها
-----	----------

فصل اول

کلیات طرح

1-1 بیان مساله

در هر اقتصاد مبتنی بر بازار آزاد، تخصیص منابع بر اساس قیمت‌های نسبی صورت می‌گیرد اگر قیمت‌های نسبی به گونه‌ای نامناسب تنظیم شده باشند، تخصیص منابع به صورت بهینه انجام نخواهد گرفت. قیمت‌های نسبی نه تنها دو گروه تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان را در تصمیم‌گیری‌های خود هدایت می‌کند، بلکه سیاست‌گذاران اقتصادی را در اتخاذ تصمیمات اقتصادی یاری می‌دهد. مصرف‌کنندگان نیز با توجه به قیمت‌های نسبی، میزان و الگوی مصرف خود را تعیین می‌کنند. وجود قیمت‌های نسبی صحیح می‌تواند منابع کشور را در جهت تولید کالاهای موردنیاز و دارای مزیت نسبی هدایت نماید؛ بنابراین وجود قیمت‌های نسبی صحیح در جامعه موجب می‌شود از یک طرف تخصیص صحیح و مناسب صورت گیرد و تولید رشد یابد و از سوی دیگر باعث ایجاد یک الگوی مصرف مناسب در جامعه شود. در نتیجه جامعه‌ای که از انحراف قیمت‌ها از میزان بهینه و تعادلی آن رنج می‌برد، تخصیص قیمت‌ها به سمت تعادل و به شیوه‌ای ناسازگار با فضای اقتصادی و اجتماعی آن جامعه از اولویت‌های اجتناب‌ناپذیر می‌باشد. این امر خود گامی مهم برای جهت دادن به رشد و توسعه اقتصادی در آن کشور تلقی می‌شود.

یکی از مهمترین قیمت‌هایی که انحراف آن از وضعیت تعادل موجب ایجاد انحراف در قیمت بسیاری از کالاها و خدمات می‌گردد، قیمت هر واحد پول کشور بر حسب پولهای خارجی است، که اصطلاحاً نرخ ارز یا ارزش برابری پول ملی با پولهای خارجی نامیده می‌شود. نظام‌های مختلفی برای نرخ ارز وجود دارند. این نظام‌ها ممکن است به صورت نظام نرخ ارز ثابت یا نظام نرخ ارز شناور باشد. در نظام ارز ثابت ارزش خارجی پول ملی یک کشور بر حسب قیمت یک یا چند پول خارجی تثبیت می‌گردد و کلیه معاملات بر اساس این نرخهای تثبیت شده انجام می‌گیرد. در نظام نرخهای شناور ارز، نرخ ارز در هر زمان معین بر اساس آنچه عرضه و تقاضا در بازار ارز تعیین می‌کند، معین می‌شود. نظام نرخ ارز شناور خود در دو گروه متمایز طبقه‌بندی می‌شود. نظام نرخ ارز شناور تمیز و نظام نرخ شناور (مدیریت شده). در نظام ارز شناور شفاف، بانک مرکزی کاملاً کناره‌گیری می‌کند و اجازه می‌دهد نرخ ارز آزادانه توسط نیروهای

بازار تعیین شود. در نظام نرخهای شناور کثیف یا مدیریت شده نرخ ارز با مداخلات بانک مرکزی در عرضه و تقاضای ارز به جهت‌های معین هدایت می‌شود.

نرخ ارزی که توسط مقامات پولی کشور موردنظر تعیین می‌گردد، به خودی خود بیانگر ضعف یا قوت پول آن کشور نسبت به دیگر پولهای خارجی نیست؛ زیرا این نرخ به هر حال واحدی قراردادی است آنچه که واقعاً بیانگر ضعف یا قوت یک پول نسبت به پولهای دیگر یا قدرت رقابت یک پول در مقابل دیگر اسعار است. نوسانات ارزش واقعی نرخ ارز است ارزش گذاری پول ملی در حد مقدار تعادلیش یا حفظ ارزش واقعی پول در میزان تعادلی آن وجلوگیری از نوسانات نرخ برابری ارز در حقیقت یکی از وظایف مدیران اقتصادی هر کشور می‌باشد. زیرا همانگونه که ذکر شد انحراف واقعی نرخ ارز از میزان تعادلیش باعث تخصیص نادرست منابع و ایجاد اختلال در سایر قیمتهای داخلی می‌گردد که در نهایت موجب کاهش رفاه و کارایی در جامعه می‌شود این انحراف نرخ واقعی ارز از میزان تعادلیش، انحراف یا اختلال نرخ واقعی ارز نامیده می‌شود.

انحرافات نرخ واقعی ارز از مقدار تعادلیش، نشان دهنده بی ثباتی و عدم قطعیت در روند قیمتهای نسبی بین کشورهاست. این انحرافات سبب ایجاد فضایی بی ثبات و نامطمئن در اقتصاد می‌گردد. اصولاً با به هم خوردن ثبات نرخ واقعی ارز، روند پس انداز و سرمایه‌گذاری غیرمنطقی شده، تخصیص بهینه منابع امکان پذیر نخواهد بود. در یک نظام بین‌المللی ارزش پول ملی نقشی اساسی در تعیین هزینه‌های اقتصادی مربوط به سرمایه‌گذاری، صادرات، واردات و رشد اقتصادی بازی می‌کند. نوسانات مکرر و نااطمینانی مستمر در نرخهای واقعی ارز، می‌تواند با ایجاد یک شرایط نااطمینان و متزلزل در زمینه سود ناشی از مبادلات بین‌المللی، سبب کاهش تجارت و همچنین کم تحرکی جریان سرمایه از طریق کاهش سرمایه‌گذاری در فعالیتهای خارجی و به هم خوردن سبد دارایی‌های مالی شود. اضافه بر این، افزایش و تعدد نوسانات نرخ واقعی ارز سبب بالا رفتن قیمت کالاهای قابل مبادله و افزایش خطر پوشش تغییرات پیش بینی نشده نرخ واقعی ارز می‌شود.

نامیزانی نرخ واقعی ارز تحت سیستمهای انعطاف پذیر نیز تغییرات بسیاری را در متغیرهای

اساسی اقتصاد کلان به ویژه سرمایه‌گذاری و تجارت بین‌الملل و رشد اقتصاد ایجاد می‌کند. از سوی دیگر نوسانات نامنظم نرخ واقعی ارز قادر است ارزش کالاهای صادراتی و هزینه کالاهای وارداتی به پول ملی را شدیداً تحت تأثیر قرار دهد و باعث کاهش ریسک پذیری دست اندرکاران تجارت خارجی کشور نسبت به نوسانات آن نماید. ممکن است برخی از واردکنندگان و صادرکنندگان که به فعالیت خود در بازار جهانی و در فضای نامطمئن و بی ثبات نرخ ارز ادامه می‌دهند، برای تحمل خطرات آن سود بیشتری را مطالبه کنند.

از طرفی نرخ واقعی ارز نیز پدیده‌ای است که به جدایی مستمر نرخ واقعی ارز از سطوح تعادلی خود مورد تأیید بسیاری از اقتصاددانان است. در واقع این مسئله به صورت انحراف مداوم نرخ واقعی بالفعل ارز از مقادیر تعادلی آن تعریف می‌شود. «نرخ واقعی تعادلی ارز» آن قیمت نسبی کالاهای تجاری به کالاهای غیر تجاری است «نرخ واقعی ارز» که در آن برای تعادل بلند مدت مقادیر متغیرهای مربوطه نظیر مالیاتهای تجاری، قیمت‌های بین‌المللی، جریان‌ات سرمایه‌ای و تکنولوژی موجب حصول هم‌زمان تعادل‌های داخلی و خارجی می‌گردد. البته وجود یک نرخ تعادلی ارز بدین معنی نیست که نرخ واقعی بالفعل ارز می‌بایست همیشه برابر با مقدار تعادلی آن باشد، بلکه ممکن است: نرخ واقعی ارز به طور موقت و گذرا با مقدار تعادلی خود تفاوت پیدا کند. این انحراف که ناشی از تغییرات موقت در متغیرهای واقعی و نارساییهای جزئی و تغییر هزینه‌های تطبیق می‌باشد، لزوماً بیانگر پدیده انحراف نرخ واقعی ارز از مقادیر تعادلی خود نمی‌باشند.

در واقع، مسئله انحراف نرخ واقعی ارز زمانی رخ می‌دهد که تفاوت بین نرخهای بالفعل و تعادلی ارز قابل توجه و دائمی باشد. انحراف موقتی در نرخ واقعی تعادلی ارز انحرافی است که ناشی از اجرای سیاستهای کلان اقتصادی و تغییرات موقتی به وجود می‌آید که اغلب با استفاده از یک سوی سیاستهای مشخص نظیر تغییر در ذخیره‌های بین‌المللی و یا استفاده از تسهیلات جبرانی قابل رفع است. در حالی که انحرافات دائمی و مستمر در نرخ واقعی تعادلی ارز از تغییرات دائمی در عوامل بنیانی تعیین نرخ تعادلی ارز نظیر رابطه مبادله و محدودیت‌های تجاری ناشی می‌شود.

از آنجایی که رفتار نرخ واقعی ارز نتیجه ارتباط بین سیاست‌های ارزش و عملکرد متغیرهای اساسی اقتصادی است، بدیهی است که سیاست‌هایی که در نظام ارزی کشور باعث تنظیم نامناسب نرخ واقعی ارز می‌شوند، از طریق مکانیسم سبب توقف حرکت اقتصاد و کند رشد اقتصادی می‌شود. از طرفی انحراف از نرخ واقعی ارز باعث اختلال در برآورد هزینه‌های سرمایه‌گذاری شده، عوامل تولید را به سمت تولید محصولات غیرقابل مبادله سوق داده، باعث انتقال منابع به بخش غیر تجاری و تخصیص آنها به فعالیتهای غیرقابل مبادله‌ای می‌شود، افزایش نااطمینانی و تشویق مردم، بانکها و صنایع به سوداگری از اثرات انحراف نرخ واقعی ارز بر بازارهای مالی است. با توجه به آنچه که در پیش آمد انجام پژوهشی جامع درخصوص تأثیر نامیزانی نرخ ارز بر متغیرهای کلان اقتصادی ضروری به نظر می‌رسد و اما این پژوهش بر آن است که به سؤال اصلی و محوری زیر پاسخگو شود.

- اندازه‌گیری نامیزانی نرخ ارز

- نامیزانی نرخ ارز چه اثری بر تراز پرداخت ها و تولید خواهد گذاشت؟

- آیا میان نامیزانی نرخ ارز و میزان تورم داخلی رابطه معناداری وجود دارد؟

1-2 اهمیت موضوع تحقیق و انگیزه انتخاب آن

بررسی تغییرات نرخ ارز همواره یکی از موضوعات موردعلاقه اقتصاددانانی بوده که در زمینه اقتصاد پولی بین المللی مطالعه کرده‌اند به علاوه بررسی نوسانات نرخ ارز، تأثیر متقابل این نوسانات بر متغیرهای کلان اقتصادی، و تبعات سیاست‌های ارزی همواره مورد توجه سیاست گذاران بوده است. در سالهای اخیر نرخ ارز واقعی در کشورهای مختلف به شدت در تغییرات بوده است، هم در کشورهای پیشرفته صنعتی و هم در کشورهای در حال توسعه (نظیر ایران). حتی کشورهایی که پس از شکسته شدن قرارداد برتون - وودز نظام نرخ برابری ثابت خود را حفظ کردند نیز از این تغییرات در امان نماندند.

دو موضوع عمده در مورد نرخ ارز توجه سیاست گذاران و محققان را بخود جلب کرده است، یکی

درک علل و عوامل پیدایش نوسان در نرخ ارز و دیگری بررسی آثار این نوسانات بر متغیرهای کلان اقتصادی.

مطالعات انجام شده در زمینه نرخ ارز و آثار تغییرات آن بر سطح رفاه و رشد اقتصادی اینگونه بیان می‌کنند که انحراف نرخ ارز واقعی بالفعل از نرخ ارز واقعی تعادلی یا نامیزانی هزینه‌های رفاهی دربردارد. از طرفی وجود یک نامیزانی ماندگار علائم نادرستی را برای عوامل اقتصادی تولید می‌کند و به این ترتیب سطح رقابت بین المللی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. همچنین مطالعاتی که اخیراً در زمینه ارتباط نامیزانی و رشد اقتصادی انجام شده نشان می‌دهند که اختلاف نرخ ارز واقعی از مقدار تعادلی خود در بلندمدت بر رشد اقتصادی تأثیرگذار است.

تعیین اینکه آیا نرخ ارز واقعی در یک کشور در زمان مشخص نسبت به سطح تعادلی خود در بلندمدت انحراف دارد یا خیر و تعیین مقدار این عدم تعادل و تأثیر آن بر متغیرهای کلان اقتصادی (تورم، تولید، تراز پرداخت‌ها) چه در مطالعات نظری در مورد نرخ ارز و چه در مطالعات تجربی یکی از چالشهای فرا روی محققان اقتصاد کلان و سیاست گذاران بوده و هست، خواه نرخ ارز مورد مطالعه در چارچوب یک نظام برابر ثابت قرار داشته باشد، خواه در چارچوب یک نظام شناور باشد. در ایران نیز با توجه به این که بخش اعظم بودجه دولت حاصل از درآمدهای ارزی ناشی از فروش نفت است نرخ ارز متغیری تعیین کننده متغیرهای کلان است و سیاست گذاریهای نرخ ارز همواره یکی از بحث برانگیزترین موضوعات اقتصادی ایران بوده است حال این سوال پیش می‌آید که تاثیر انحرافات نرخ ارز واقعی از مقدار تعادلی بر متغیرهای کلان اقتصادی چگونه است و آیا اصولاً چنین انحرافات می‌تواند تاثیر مثبتی بر متغیرهای کلان اقتصادی داشته باشند یا خیر؟

1-3 اهداف تحقیق

هدف فرعی

- تعیین نامیزانی نرخ ارز
- تعیین نرخ واقعی ارز و نرخ تعادلی ارز و نامیزانی آن

هدف اصلی

- بررسی تأثیر نامیزانی نرخ واقعی ارز بر متغیرهای کلان اقتصادی (سطح قیمت، تولید، تراز پرداختها)

1-4 سوالات یا فرضیه های تحقیق

- 1- نامیزانی نرخ ارز بر تولید اثر منفی دارد.
- 2- نامیزانی نرخ ارز بر تورم اثر مثبت دارد.
- 3- نامیزانی نرخ ارز باعث عدم تعادل در حساب تراز پرداخت ها می شود.

1-5 مدل تحقیق

در تحقیق حاضر، برای محاسبه شاخص انحراف نرخ واقعی ارز از معیاری بر اساس یک مدل طراحی شده توسط ادواردز¹ استفاده می شود. ادواردز با بیان اینکه نرخ تعادلی واقعی ارز متغیری است که توسط عوامل بنیادی اقتصاد نظیر رابطه مبادله، نقل و انتقالات سرمایه، تعرفه های وارداتی و بهبود تکنولوژی تبدیل می گردد، به برآورد نرخ واقعی تعادلی ارز، از طریق شناسایی چگونگی ارتباط آن با عوامل واقعی اقتصاد پرداخت. در این شیوه میزان انحراف نرخ واقعی ارز بر اساس یک رابطه منطقی میان عوامل ایجاد کننده آن و با استفاده از ضرایب برآورد شده بدست می آید. در واقع در این معیار به اثر تغییرات ساختاری در اقتصاد، تجارت خارجی و سیاست های ارزی بر نرخ تعادلی واقعی توجه شده است.

شاخص تنظیم نامناسب نرخ واقعی ارز با استفاده از باقیمانده های یک رگرسیون محاسبه می گردد که حرکات نرخ واقعی ارز را در کشور ایران در قالب یک سری عوامل بنیادی شرح می دهد. این تعریف تجربی از تنظیم نامناسب نرخ واقعی ارز بعنوان انحرافات بالفعل واقعی ارز از مقدار تعادلی آن سازگار است. فرض شده است که مقادیر بدست آمده از رگرسیون نرخ واقعی ارز، تخمین

1 Edwards, S., (1989), " Real exchange rates, devaluation and adjustment: Exchange rate policy in developing countries, MIT Press", MIT Press, Cambridge, MA, 1989, the John Hopkins University press

خوبی از نرخ تعادلی واقعی ارز می باشد. انحرافات نرخ واقعی ارز از این مقادیر تخمین زده شده بعنوان مقیاس خوبی برای نرخهای واقعی غیر تعادلی ارز قبول شده است.

پژوهش حاضر با توجه به شرایط اقتصادی ایران از الگویی ترکیبی از الگوهای بالا بهره می برد و انتظار می رود که با بهره گیری از این الگو، در پایان کار به نتایجی دست یابیم که کمترین ضریب خطا را به خود اختصاص دهد.

برای بررسی ارتباط بین نامیزانی نرخ ارز و تولید، تورم، تراز پرداخت ها از معادلات زیر استفاده می شود:

$$GNP=F(X1,X2,\dots,SREER)$$

$$\Pi=F(X1,Y2,\dots,GNP,SREER)$$

$$BP=F(Z1,Z2,GNP,\Pi,\dots,SREER)$$

SREER نامیزانی نرخ ارز و Π تورم می باشد

با توجه به معادلات بالا ارتباط معناداری میان نامیزانی نرخ ارز و GNP, Π, BP دیده می شود.

تاثیر نامیزانی نرخ ارز بر متغیرهای کلان اقتصادی (تولید، سطح قیمت و تراز پرداخت ها) و برآورد مدل آنها با استفاده از روش های اقتصادسنجی توسط نرم افزار *eviews* انجام می گیرد و سپس اعتبار این خروجی ها از طریق آزمون های تصریح و تشخیص مورد ارزیابی قرار می گیرد.

1-6 تعریف عملیاتی متغیرها و واژه های کلیدی

نامیزانی نرخ واقعی ارز ناشی از عوامل مختلفی است. چسبندگیهای قیمت و سیاستهای پولی، مالی و ارزی نامناسب از جمله عوامل نامیزانی نرخ ارز میباشد. پژوهشگران برای تعریف نامیزانی، از مفهوم نرخ واقعی تعادلی ارز استفاده می کنند و انحراف میان نرخ واقعی تعادلی ارز و نرخ واقعی بالفعل ارز را بعنوان نامیزانی تعریف میکنند.

با مقایسه نرخ واقعی ارز و نرخ واقعی تعادلی ارز، نسبت تنظیم نامناسب نرخ واقعی ارز و

درصد انحراف آن از مقدار تعادلی بدست می آید:¹

(1)

$$SREER = \left[\frac{RER - ERER}{RER} \right]$$

SREER = نامیزانی نرخ ارز

RER = نرخ واقعی ارز

ERER = نرخ واقعی تعادلی ارز

نرخ واقعی تعادلی ارز (ERER) به نرخ ارزی گفته میشود که در اقتصاد با توجه به تعادل همزمان داخلی و خارجی بدست آمده است. مفهوم تعادل داخلی به مفهوم تعادل در بازار کالا و خدمات و تعادل خارجی به مفهوم تعادل در تراز پرداختها است.

نرخ واقعی ارز (RER) به لحاظ تئوریک به صورت قیمت نسبی کالاهای قابل مبادله به کالاهای غیر قابل مبادله تعریف میشود. اما به لحاظ دشوار بودن اندازه گیری قیمت کالاهای قابل مبادله و غیر قابل مبادله، در مطالعات برای اندازه گیری نرخ واقعی ارز آن را به صورت نرخ اسمی ارز تعدیل شده توسط سطح عمومی قیمتهای نسبی در خارج و داخل بیان می کنند.

$$RER = \left[\frac{P^f}{P^d} \right]$$

تولید: (production) به مفهوم وسیع تولید عبارت از ترکیب عوامل تولید غرض به وجود آوردن امتعه یا خدمات است. این اصطلاح تولید زیاد تر در اقتصاد ملی مروج بوده و تمام وظایف تصدی را مانند تهیه تولید به مفهوم ساده، تمویل و فروش را در بر گرفته وهم پروسه تولید و خود تولید را با همدیگر اختلاط می بخشد.

تورم: (inflation) از نظر علم اقتصاد اشاره به افزایش سطح عمومی تولید پول، درآمدهای پولی و یا قیمت است. تورم عموماً به معنی افزایش غیرمتناسب سطح عمومی قیمت در نظر گرفته می شود. تورم، روند فزاینده و نامنظم افزایش قیمت ها در اقتصاد است. هر چند بر پایه نظریه های گوناگون، تعریف های متفاوتی از تورم ارائه می شود، اما، تمامی آنها به روند فزاینده و نامنظم افزایش

1. منوچهر عسگری و حمید توفیقی، (1388)، شناسایی عوامل موثر بر نامیزانی نرخ ارز و تاثیر آن بر رشد اقتصادی در ایران، پژوهشنامه

اقتصادی، تهران

در قیمت‌ها اشاره دارند. مفهوم امروزی تورم، در سده نوزدهم میلادی رواج یافت. پیش از آن، مفهوم دیگری از تورم وجود داشت که جهت نشان دادن افزایش حجم اسکناس‌های غیرقابل تبدیل به طلا به کار برده می‌شد.

تراز پرداخت‌ها: (Balance of payments) یا به اختصار BOP مفهومی است در علم اقتصاد مرتبط با رابطه میان مطالبات یک کشور از بقیه جهان و تعهدات آن کشور به بقیه جهان.

نامیزانی نرخ ارز و متغیرهای کلان اقتصادی

ارتباط قوی میان نامیزانی نرخ ارز و عملکرد شاخص‌های تولید، صادرات، واردات، تورم وجود دارد. نامیزانی نرخ ارز هزینه‌های زیادی بر اقتصاد تحمیل خواهد کرد، کاهش کارایی اقتصادی، توزیع و تخصیص غیر بهینه منابع اقتصادی، اختلال در بازارهای مالی داخلی و تخریب تراز پرداخت‌ها از اثرات نامیزانی نرخ ارز می‌باشد، همچنین نامیزانی نرخ ارز در بلند مدت، نشان دهنده بی‌ثباتی و عدم قطعیت در روند قیمت‌های نسبی بین کشورهاست و باعث به وجود آمدن تورم می‌شود.

متغیرها و واژه‌های کلیدی

نامیزانی نرخ ارز، نرخ واقعی ارز، نرخ تعادلی ارز، مدل اقتصادسنجی، متغیرهای کلان اقتصادی

7-1 روش تحقیق

تحلیلی و توصیفی می‌باشد و در این تحقیق که به صورت کتابخانه‌ای صورت می‌گیرد، از طریق ابزارهای نظری و کاربردی و با استفاده از تکنیک‌های اقتصادسنجی، آمار و ارقام موجود، عوامل مؤثر بر نامیزانی نرخ ارز و تأثیر آن بر متغیرهای کلان اقتصادی بررسی می‌شود.

8-1 جامعه آماری و حجم آن

در این تحقیق اقتصاد ایران طی دوره 1389-1355 مورد بررسی قرار می‌گیرد.